

İSVEÇ KRALLIĞI YURT DIŞI YATIRIM ÜLKE PROFİLİ

İsveç dünyadaki en gelişmiş ülkeler arasında yer almaktadır. İnovasyon, sürdürülebilirlik, birlikte yaratma (co-creation) ve eşitlik odaklı yaklaşımı esas alan dinamik bir ekonomiye sahiptir. İş ortamı, sürdürülebilirlik, küresel rekabetçilik, dil becerileri, verimlilik ve inovasyon gibi pek çok uluslararası endekste İsveç en üst sıralarda yer almaktadır. İsveç'in oluşturduğu altyapı şirketlerin kendilerini geliştirmeleri için de uygun bir ortam yaratmaktadır.

Kamu-özel sektör işbirliği İsveç modelinin özünde yer almakta olup, birlikte yaratma her alanda teşvik edilmektedir. Bu yaklaşım İsveç'in birinci sınıf bir teknoloji sanayii yaratmasına, dijitalleşmede küresel lider olmasına ve sürdürülebilirliği gerçekleştirilen her şeyin ayrılmaz bir parçası yapmasına da imkân sağlamaktadır.

Uzun dönemli politikalar ve küresel yaklaşım sayesinde İsveç ekonomisi istikrarlı bir görüntü sergilemekte ve 1980 yılından beri büyüme göstermektedir. Günümüzde İsveç çok çeşitli ve yüksek derecede rekabetçi bir ekonomiye sahiptir. Dünya Rekabetçilik Endeksi'nde ilk sıralarda yer almaktadır. İsveç geleneksel olarak ihracat odaklı ve dışa açık bir ülkedir. Mal ve üretimde rekabetçiliği sağlamanın yanı sıra İsveç'te bilgi ve haberleşme teknolojileri (ICT) gibi hizmet sektörleri de güçlüdür. Bu sayede İsveç pek çok unicorn'a ev sahipliği yapmıştır.

İsveç Krallığı	2022	2023	2022/2023 % Değişim
GSYİH (Cari Fiyatlar -Milyar \$)	585	593	1,4
GSYİH Büyüme (Sabit Fiyatlar -%)	2,6	-0,2	-107,7
Kişi Başına Düşen GSYİH (Cari Fiyatlar – \$)	55.706	55.970	0,5
Tüketici Fiyat Enflasyonu (ort, %)	12,3	4,4	-64,2
İşgücü (Milyon)	5,2	5,3	1,9
İşsizlik Oranı (%)	7,5	7,7	2,7
Cari İşlemler Dengesi (Milyar \$)	-4,5	4,8	206,7
İhracat (Milyar \$)	197,4	197,9	0,3
İthalat (Milyar \$)	201,9	193,1	-4,4

Kaynak: İsveç İstatistik Kurumu

Müşavirlik notu: Veriler İsveç İstatistik Kurumu'ndan İsveç Kronu olarak temin edilmiş olup, İsveç Merkez Bankası yıllık ortalama kurları esas alınarak ABD Dolarına çevrilmiştir.

T.C. STOKHOLM BÜYÜKELÇİLİĞİ
TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

İsveç 10,5 milyon nüfusu ile orta büyüklükte bir ülke olarak değerlendirilebilecek olmakla birlikte, 2023 yılı verilerine göre 593 milyar ABD Doları Gayrisafi Yurt İçi Hasılası (GSYİH), 55.970 ABD Doları gibi yüksek kişi başına düşen milli gelir düzeyi, 391 milyar ABD Doları dış ticaret hacmi ile ekonomik ve ticari açıdan önemli bir pazardır.

2023 yılının ilk çeyreğinde % 0,7 oranında büyüyen İsveç ekonomisi, yılın ikinci çeyreğinde % 0,7, üçüncü ve dördüncü çeyreklerinde ise % 0,1 daralmıştır. Son üç çeyrekte küçülme olan ve teknik resesyona giren İsveç ekonomisi 2023 yılı genelini ise % 0,2 küçülme ile tamamlamıştır. 2023 yılında İsveç'in GYSİH'sı 593 milyar ABD Doları, kişi başına düşen GSYİH ise 55.970 ABD Doları olarak gerçekleşmiştir.

İsveç, genel olarak enflasyon oranında oldukça düşük-durağan bir profil izlemekte iken, 2022 yılında enflasyon İsveç için tarihi sayılabilecek seviyelere ulaşmış ve 2022 Aralık ayında % 12,3 olmuştur. Yaşanan gelişmelere bağlı olarak, enflasyonla mücadele kapsamında İsveç Merkez Bankası Riksbank ilk olarak 21 Eylül 2022 tarihinde politika faizini 1 puan arttırarak % 1,75 olarak belirlemiş, sonrasında yapılan tedrici artışların neticesinde ise politika faiz oranını 27 Eylül 2023 tarihinden geçerli olmak üzere % 4'e yükseltmiştir. Anılan politikanın da etkisiyle enflasyonda düşüş eğilimi belirginleşmekte olup, 2023 Aralık ayında yıllık enflasyon % 4,4'e gerilemiştir. Bu gelişmeler çerçevesinde Riksbank, 1 Şubat 2024 tarihinde gerçekleştirdiği son İcra Kurulu toplantısı sonrasında yaptığı basın açıklamasında, politika faizini % 4'te sabit tutmakla birlikte enflasyonla ilgili beklentilerin olumlu seyretmesi durumunda 2024 yılının ilk yarısında faiz indirimi ihtimalinin göz ardı edilemeyeceğini açıklamıştır.

İsveç ayrıca, istihdam politikaları ve nitelikli işgücünün arttırılması kapsamında işgücüne dayalı olarak uygulanan göç politikası ile işsizliğin en düşük seviyelerde seyrettiği ekonomilerden olagelmıştır. Bununla birlikte, işsizlik oranı son yıllarda görece yüksek seyretmektedir. 2023 yılında istihdam edilen kişi sayısı bir önceki yıla oranla 71.000 artmış ve 5.270.000'e yükselmiştir. İşsiz sayısı ise 18.000 artarak 440.000 olmuştur. Bu çerçevede, 2022 yılında % 7,5 olan işsizlik oranı 2023 yılında % 7,7 olarak gerçekleşmiştir.

İhracat, ithalat ve dış ticaret hacminde belirgin artışlar kaydedilen 2021 yılının ardından İsveç'in dış ticaretindeki olumlu gelişmeler, İsveç Kronunun ABD Doları karşısında % 18 değer kaybettiği 2022 yılında yavaşlayarak da olsa devam etmiş, İsveç'in ihracatı % 4,1 artışla 197,4 milyar ABD Doları, ithalatı ise % 8,0 artışla 201,9 milyar ABD Doları olmuştur.

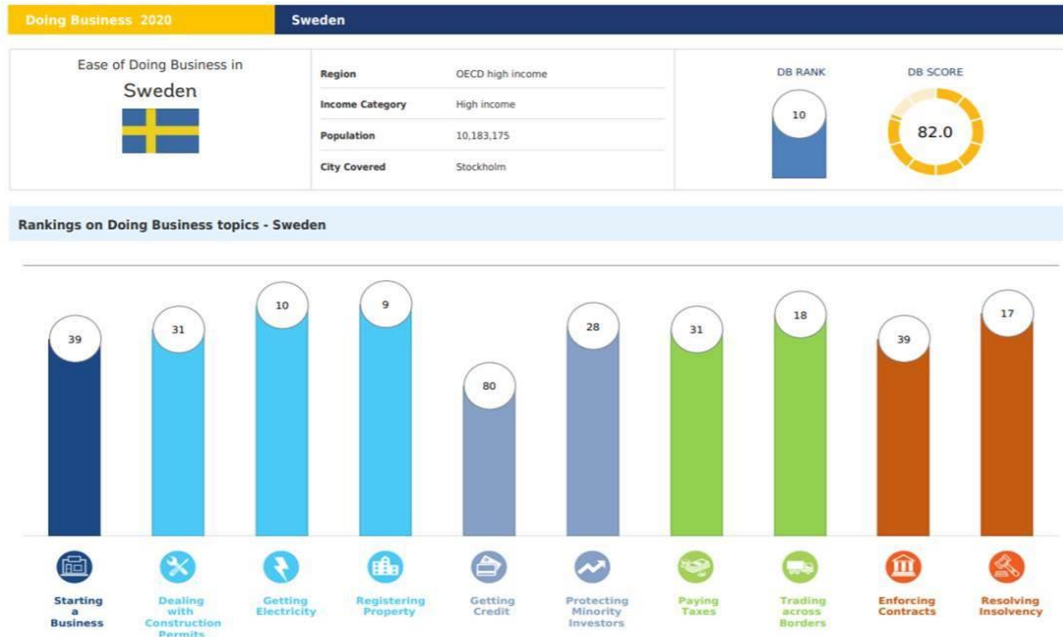
2023 yılı ise ihracatın ithalata oranla daha olumlu seyretmesi neticesinde, dış ticaret hacmindeki gerilemeye karşın İsveç'in dış ticaret açığının tersine çevrildiği bir yıl olmuştur. 2023 yılında İsveç'in ihracatı 2022 yılına göre % 0,3 artarak 197,9 milyar ABD Doları, ithalatı ise % 4,4 azalarak 193,1 milyar ABD Doları olarak gerçekleşmiştir. 2022 yılındaki 4,5 milyar ABD Doları dış ticaret açığının ardından 2023 yılında İsveç 4,8 milyar ABD Doları ticaret fazlası vermiştir. İsveç'te yaşanmakta olan ekonomik resesyona özellikle ithalat olmak üzere İsveç'in dış ticaretini de olumsuz etkilemekte olduğu görülmektedir. Ayrıca, İsveç Kronunun ABD Doları karşısındaki değer kaybı 2023 yılında da devam etmiş olup, 2023 yılında bir önceki yıla göre % 4,8 değer kaybı yaşanmıştır.

A - İSVEÇ KRALLIĞI İŞ ORTAMI

1- İş Ortamı

a. İş Ortamına İlişkin Genel Göstergeler

Dünya Bankasına göre açıklığı, ticaret ve iş yapmaya yönelik liberal yaklaşımı İsveç ekonomisinin temel özelliğini oluşturmaktadır. İsveç, Dünya Bankası'nın Doing Business 2020 verilerine göre iş yapma kolaylığı açısından 189 ülke arasında toplam 82 puan ile 10. sırada yer almıştır.

Buna göre 100 üzerinden yapılan puanlamada İsveç; iş kurmada 93.1 puan ile 39., inşaat izinlerinde 78 puan ile 31., elektrik aboneliğinde 96.2 puan ile 10., tapu sicilinde 90.1 puan ile 9., kredi almada 60 puan ile 80., küçük yatırımcıyı korumada 72 puan ile 28., vergi ödemede 85.3 puan ile 31., sınır ötesi ticarete 98 puan ile 18., sözleşmelerin uygulanmasında 67.6 puan ile 39., kapatma/iflas çözüm sürecinde 79.5 puan ile 17. sırada bulunmaktadır.

Yukarıda belirtilen veriler çerçevesinde İsveç'te iş yapmak, değerlendirmeye tabi diğer ülkelerle mukayese edildiğinde ve OECD ülkeleri ortalamasına göre kolaydır ve iş yapma sürecinde önemli bir idari engelle/maliyetle karşılaşmadığı söylenebilir.

İsveç genel olarak yatırıma oldukça elverişli bir ülke olarak kabul edilmektedir. Yeni ürünlere, teknolojilere, yeteneklere ve inovasyona erişimi olan son derece açık ve rekabetçi ekonomisi, iyi eğitilmiş iş gücü, olağanüstü haberleşme altyapısı, istikrarlı siyasi ortamı, düşük kurumlar vergisi, kar paylarında stopaj kesintisi uygulamaması, holdingler için uygun rejimi İsveç'te yatırım için avantaj sağlayan unsurlar olarak ön plana çıkmaktadır. Yüksek gelir ve katma değer vergisi, yüksek işgücü maliyeti, katı işgücü piyasası düzenlemeleri, süregelen ev sıkıntısı ve hayat pahalılığı ise yatırım ortamı açısından olumsuz unsurlar olarak dikkat çekmektedir.

b. Şirket Kurulumuna İlişkin Mevzuat

- Şirket Kurmak:

İsveç otoritelerinin İsveç'te şirket kurma hakkında sunduğu bilgiler <https://verksam.se/en/setting-up/foreign-citizen> linkinde yer almaktadır.

İsveç'te kurulabilecek şirket türleri şunlardır: Bağımsız tüccar, limited şirket, ticaret ortaklığı, limited ortaklık ve ekonomik dernek. İsveç'te bağımsız tüccar dışındaki her türlü işletmenin, aktif olarak faaliyete başlamadan önce İsveç Firma Kayıt Ofisine (Bolagsverket) kayıt yaptırması gerekmektedir. Bağımsız tüccarlar ise yalnızca İsveç Vergi İdaresine (Skatteverket) vergi kapsamında kaydolmaktadır.

Limited şirket bir veya daha fazla gerçek veya tüzel kişi tarafından kurulabilmekte ve en az 25.000 SEK sermaye gerektirmektedir. Ticaret ortaklığı, en az iki gerçek veya tüzel kişinin birlikte iş kurmak istemesi durumunda bir şirket kurma alternatifidir. Her ne kadar ortaklar şirketin borçlarından kişisel, müştereken ve müteselsilen sorumlu olsalar da sermaye yatırımı yapmaya gerek yoktur. Ekonomik dernek kurulumu için başlangıç sermayesine gerek bulunmamaktadır. Derneğin Bolagsverket ve Skatteverket'e kaydettirilmesi yeterlidir. Şirket türleri ve şirket kaydına ilişkin ayrıntılı bilgilere Bolagsverket'in <https://bolagsverket.se/en/foretag.473.html> bağlantısından ulaşılabilir.

Araştırmalar, limited şirket kurmanın İsveç pazarına giriş yapmak isteyen firmalar tarafından sıkça kullanılan bir yöntem olduğunu göstermektedir. Limited şirket, sahipleriyle şirket arasında kesin bir ayırımın bulunduğu şirket yapılanması olarak tanımlanmaktadır. Limited şirketler kendine ait mülke sahip olup, anlaşmalar yapabilmektedir.

Özel limited şirketler; hisselerini menkul kıymetler borsasında veya herhangi başka bir organize piyasada satışa çıkaramamaktadır. Özel limited şirketlerin yönetim yapısı incelendiğinde, yönetim kurulunda en az bir müdür ve bir de vekil müdürün bulunması gerektiği gözlenirken, bununla birlikte yönetim kurulu üç kişiden oluşuyorsa, bu durumda en azından bir vekil müdürün yönetimde bulunması gerekmektedir. Yöneticilerin ve vekil üyelerin sayısı ayrıca şirket ana sözleşmesinde belirtilmelidir.

İsveç'te limited şirket kurmanın en kolay yolu, bir hukuk firmasının veya ajansın limited şirket kurulmasına yönelik sundukları off-the-shelf (hazır kayıtlı şirketin satın alınması) hizmetinden yararlanılmasıdır. Bu hizmetle, yeni kayıt olmuş fakat henüz faaliyetlerine başlamamış şirketlerin bulunması kolaylaşmaktadır. Satın alınmaya hazır bulunan şirket için 25.000 SEK tutarındaki esas sermayenin bankaya yatırılmasıyla şirket faaliyetlerine başlama hakkı kazanmaktadır. Bundan sonraki aşamada şirket sahipleri şirketin faaliyetlerini, ismini içeren şirket ana sözleşmesini imzalayarak yönetim kurulunu, kurulun başkanını ve genel müdürü belirlerken, yapılan bu değişiklikleri Bolagsverket'e bildirmeleri gerekmektedir. Off-the-shelf hizmetinden yararlanmanın maliyeti alınan hizmete göre 15.000 ila 25.000 SEK arasında değişmektedir.

Şirketin ismi ve faaliyeti Bolagsverket'e kaydedilmektedir (<https://www.verksam.se/web/international/starting/get-started-business-registration-and-tax/limited-company>). İsim kaydı yapılırken, şirket isminin başka bir şirketin ismi ve markası

**T.C. STOKHOLM BÜYÜKELÇİLİĞİ
TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ**

ile benzer olmamasına dikkat edilmelidir. Şirket isminin ayrıca şirketin faaliyetlerini açıkça belirtecek şekilde olması gerekmektedir.

Yönetim kurulunun görevleri şirketin büyüklüğüne ve genel müdürün atanıp atanmamasına göre değişiklik göstermektedir. Kurul, şirketin organizasyonu ve yönetiminden sorumlu iken genel müdür atama yetkisi bulunmaktadır. Kurul aynı zamanda ana hissedarların da bulunduğu genel kurul toplantılarını düzenlerken, kimin şirketi temsil edeceğine karar verir. Yönetim kurulu birden fazla kişiden oluşuyorsa, bir üye yönetim kurulu başkanı olarak seçilirken, başkanın Bolagsverket'e bildirilmesi zorunludur.

Yönetim kurulu genel müdür atadığı takdirde, genel müdür ve yönetim kurulunun görev tanımlarını yapmak zorunda iken, bununla beraber sadece bir yönetim kurulu üyesi bulunan şirketler işleyiş kuralları belirlemek zorunda değildir. Yönetim kurulunun sorumlulukları geniştir ve bazı durumlarda yönetim kurulu üyeleri şirket borçlarına karşı sorumlu olmaktadır. Bununla beraber, yönetim kurulu vergilerin zamanında ödenmesi ile yıllık muhasebe kayıtlarının düzenlenip gerekli belgelerin Bolagsverket'e gönderilmesinden sorumlu iken, şirkette meydana gelen herhangi bir değişikliği de rapor etmek zorundadır.

İmza yetkisi herhangi bir kimseye verilmemiş ise, yönetim kurulu şirket adına imza atma yetkisine sahiptir. Böyle durumlarda yönetim kurulunun yarısından fazlasının imzası gerekmektedir. Bununla birlikte şirket, genel müdürünün, yönetim kurulunun yarısının, vekil üyelerin yarısının ve imza yetkisine sahip kişilerden en az bir tanesinin Avrupa Ekonomik Alanı (EEA) üye ülkelerinden birinin vatandaşı olması zorunluluğu bulunmaktadır. İstisnai durumlar için ise Bolagsverket'e başvuru yapılmalıdır.

Şirketin İsveç'te yerleşik, şirketi temsil etme yetkisine sahip bir temsilcisi bulunmuyor ise, yönetim kurulunun İsveç'te yaşayan bir kişiyi, şirket adına yasal belgeleri tebliğ alması için yetkili kılması gerekmektedir. Bu kişinin şirket tarafından işe alınması zorunluluğu bulunmazken, Bolagsverket'e kayıt ettirilmesi zorunludur.

- Şube Açmak:

Yurtdışı merkezli bir şirket, herhangi bir yan şirket kurmaksızın İsveç'te şube açma hakkına sahiptir. İsveç'te açılacak şube yasal olarak yurtdışı merkezli şirketin bir parçası iken, kendisine ait sermaye bulundurmasına gerek yoktur. İsveç'te açılacak şube ana şirketten bağımsız olmayıp, ana şirketin bölgesel temsilcisi olma niteliğini taşımaktadır. Ana şirket İsveç'te yalnızca bir şube açabilirken, şubeyi dilediği şehire taşıma hakkına sahiptir. Açılacak şube kendine ait sermaye bulundurmazken, varlıkları ve borçları ana şirketin toplam varlıklarının bir parçası durumundadır. Bununla birlikte, şube kendi muhasebe kayıtlarını tutma hakkına sahiptir ancak bu hesapların ana şirketin hesaplarıyla karıştırılmaması gerekmektedir.

Yurtdışı merkezli şirket tarafından İsveç'te açılan şubenin EEA ülkelerinde ikamet eden bir genel müdür tarafından yönetilmesi gerekmektedir. Şubeyi yönetmesi için göreve getirilen genel müdür, şubenin İsveç'te gerçekleştirdiği her türlü işlemde şirketin İsveç'teki yasal temsilcisi sıfatıyla sorumludur.

T.C. STOKHOLM BÜYÜKELÇİLİĞİ TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

Şubenin tescil edilmesi için atılması gereken ilk adım, şube açılmasına yönelik başvurunun (<https://www.bolagsverket.se/en/sjalvservice/blanketterochmallar/filial.1723.html>) İsveç Firma Kayıt Ofisine (Bolagsverket) yapılmasıdır. Başvuruya ana şirketin son iki yılına ait yıllık raporların, ana şirketin finansal durumunu gösteren belgelerin ve şubeyi yönetecek sorumlu kişinin (genel müdürün) ana şirketin İsveç'teki yasal temsilcisi olduğunu gösteren belgelerin eklenmesi gerekmektedir. Kayıt işlemlerinin sonlanmasıyla birlikte, şubeye 10 haneli bir kayıt numarası verilirken bu numara şube faaliyetlerini sonlandırana kadar kullanılabilir. Şube, kayıt numarasının elde edilmesiyle faaliyetlerine başlamaya hak kazanır.

Şubenin İsveç'te kullanacağı ismin ana şirketin ismi ve yapısını, aynı zamanda şube anlamına gelen (filial) kelimesini içermesi gerekmektedir. Şube isminin ayrıca, ana şirketin hangi ülkeye ait olduğunu belirtmesi istenmektedir. Şubenin ismi Bolagsverket tarafından tescil edilirken, teklif edilen ismin daha önce tescil edilmiş bir isim veya markaya benzerliği durumunda kayıt işlemi uzayabilmektedir.

- Temsilcilik Açmak:

Temsilcilik anlaşması birbirinden ekonomik ve yasal olarak bağımsız olan ve daha sonraki yıllarda da bağımsız kalacak taraflar arasında yapılan sözleşme olarak tanımlanmıştır. Temsilciliği veren kişi/şirket, anlaşmayla birlikte, temsilciliği alan kişiye ismini, markasını, konseptini kullanma hakkıyla beraber tecrübe ve teknik becerisinden faydalanma hakkını da vermeyi taahhüt etmektedir. Temsilciliği alan kişi ise, temsilciliği aldığı kişi/şirketin kalite, hizmet şartlarına uygun ve temsilcilik veren şirketin imajını güçlendirici biçimde faaliyet göstereceğini taahhüt etmektedir.

İsveç 750'den fazla ulusal ve uluslararası bayilik zincirine ev sahipliği yapmaktadır. Temsilcilik sistemi İsveç'te daha çok perakendecilik sektöründe yaygın iken, perakendecilik dışında danışmanlık ve lokantacılık sektörlerinde de temsilcilik sisteminin yaygın olduğu görülmektedir. İsveç'te temsilcilik sistemi için hazırlanmış kapsamlı bir mevzuat bulunmazken, temsilcilik ile doğrudan ilişkili olarak sadece temsilciliği verenin temsilcilik anlaşması imzalanmadan belirli konular hakkında temsilciliği alana bilgi vermesini düzenleyen bir yasa bulunmaktadır. Bu kanun, İsveç'te düzenlenmiş her türlü temsilcilik anlaşmasını kapsamaktadır.

İsveç'te bayiler genellikle limited şirketler gibi faaliyet göstermektedirler. Temsilcilik anlaşması aynı zamanda satış yapma izni olarak tanımlanırken, ürün veya hizmetlerin pazarlanabildiği herhangi bir sektörde uygulanabilmektedir. Temsilcilik anlaşmaları genellikle uzun dönemli iş ortaklıkları kurulması amacıyla yapılırken, anlaşmalar İsveç Sözleşme Kanunu'na göre düzenlenmektedir. Temsilcilik anlaşmasının imzalanması veya iptali sırasında tarafların, sözleşme, fikri mülkiyet hakları, rekabet, ticaret ve tüketiciyi koruma kanunları gibi diğer mevzuatları da göz önüne almaları gerekmektedir. Bunun dışında bayinin faaliyetlerini düzenleyen kılavuzun İsveç mevzuatına ve iş geleneklerine uygun olması gerekmektedir.

- Şirket Feshi:

Bağımsız tüccarlar dijital kimlikleri olduğu takdirde kapatma işlemlerini online yapabilmektedir. Diğer şirket türlerinde ise şirketin tasfiye edilmesinin ardından kayıdın

silinmesi neticesinde şirket kapatılabilmektedir. İşlemlerin Kuruluş Ofisi, İsveç Firma Kayıt Ofisi (Bolagsverket) ve İsveç Vergi İdaresi (Skatteverket) ile birlikte yürütülmesi gerekmektedir (<https://www.verksamt.se/web/international/closing-down>).

c. Vergi Uygulamaları

- Genel

İsveç, vergi oranları (özellikle gelir vergisi, dolaylı vergiler ve işveren üzerindeki sosyal güvenlik kesinti oranları) ve genel vergi yükü bakımından AB ve OECD ülkeleri arasında en yüksek oranlara sahip ülkelerin başında gelmektedir. Vergilerin yüksek olmasının temelinde hem kamusal düzlemde hem de toplum düzeyinde 'yüksek vergi-iyi işleyen kamu hizmeti' algısının sağlıklı bir şekilde yerleşmiş olmasının önemli olduğu bilinmektedir.

İsveç'te yaşayanlar büyük çoğunlukla yıllık gelirleri üzerinden yerel vergi ödemekte olup, bu oran belediyelere göre farklılık göstermekte ve % 28.98 ile % 35.15 arasında değişmektedir. İsveç'teki ortalama yerel vergi ise % 32.34'tür. İsveç Vergi İdaresi (Skatteverket) tarafından belirlenen eşğin üzerinde geliri olanlar ayrıca % 20 devlet vergisi ödemektedir. Yıl içinde belirli bir tutarın altında kazanç elde edenlere ise vergi iadesi yapılmaktadır.

Sermaye kazançları için vergi oranı genellikle % 30 civarında olup, gayrimenkul satışından elde edilen gelir % 22 oranında vergilendirilmektedir. İsveç'te 2005 yılından beri veraset vergisi ve 2007 yılından beri varlık vergisi uygulanmamaktadır. 2009 yılında % 28 olan kurumlar vergisi yıllar içerisinde düşüş göstermiş olup, İsveç'te 1 Ocak 2021 tarihinden itibaren % 20.6 oranında kurumlar vergisi uygulanmaktadır.

Katma Değer Vergisi (KDV) ve Özel Tüketim Vergisi (ÖTV) Avrupa Birliği mevzuatında tam olarak uyumlaştırılmadığından üye ülkeler tarafından belirlenmekte, ithal ve yerli üretim için aynı oranlar uygulanmaktadır. İsveç'teki standart KDV oranı %25'tir. Buna karşılık, gıda, restaurant, giyim, ev tekstili, ayakkabı, deri ürünleri, ve konaklama için % 12, toplu taşıma, gazete, dergi, kitap, kültürel ve sportif faaliyetler için % 6 oranında indirilmiş vergi uygulanmaktadır. Alkollü ürünler, tütün mamulleri ve enerji, İsveç'te ÖTV'ye tabi bulunan ürün gruplarıdır.

<https://www.skatteverket.se/servicelankar/otherlanguages/inenglish/businessesandemployers/startingandrungaswedishbusiness/declaringtaxesbusinesses/vat/vatratesongoodsandservice.s.4.676f4884175c97df419255d.html> linkinden ürün bazında KDV ile ilgili ayrıntılı bilgilere ulaşılabilir.

- Vergi İdaresi

Vergilendirmeden sorumlu kurum İsveç Vergi İdaresi (*Skatteverket*) olup kurum her senenin başında güncellenen vergileri ve oranları duyurmaktadır. Vergilendirme ile ilgili ayrıntılı bilgilere aşağıdaki linkten ulaşılabilir:

<https://www.skatteverket.se/servicelankar/otherlanguages/inenglish/businessesandemployers.4.12815e4f14a62bc048f5159.html>

- Beyanname

İsveç'te Firma Kayıt Ofisi Bolagsverket'e kaydolarak aktif faaliyetine başlayan firmaların vergilendirme işlemleri için İsveç Vergi İdaresi Skatteverket'e kaydolması gerekmektedir. Çoğu firma ayrıca, işletme vergisi için de onay başvurusunda bulunmalıdır. Bunun yapılması, işletme vergisi onaylandığında, firmanın müşterilerinin İsveç'teki ticari faaliyetleri için firmaya yaptıkları ödemelerden vergi kesilmesini engelleyecektir. Kurulu firmalar için vergilendirme çeşidi, türü ve buna ilişkin doldurulacak formlar da firmanın statüsüne göre değişmektedir.

İsveç'te ticari faaliyetler, bağımsız tüccar olarak (gerçek kişi) veya bir şirket (tüzel kişi) aracılığıyla gerçekleştirilebilir. Yabancı bir işletmenin İsveç'te gelir vergisi ödemekle yükümlü olup olmadığı, şirketin İsveç'te yerleşik bir işyerinin olup olmadığına göre belirlenir. Firmanın İsveç'te yerleşik bir müessesesi varsa işletme geliri için vergilendirme yapılır. Yerleşik bir kuruluş, bir işletmenin işinin tamamen veya kısmen yürütüldüğü sabit bir işyeridir. Gelir vergisinden sınırsız olarak sorumlu olan kişi, İsveç ve yurt dışındaki tüm gelirler için vergilendirilebilir. Bazı durumlarda İsveç'teki vergi yükümlülüğü bir vergi anlaşması ile kaldırılabilir veya sınırlandırılabilir.

Vergilendirme ile ilgili firma statüsü bazında doldurulması gereken formlara Skatteverket'in aşağıdaki bağlantısından ulaşılabilir:

<https://www.skatteverket.se/servicelankar/otherlanguages/inenglish/businessesandemployers/startingandrungaswedishbusiness/registeringabusines.4.12815e4f14a62bc048f5179.html>

- Verginin Hesaplanması

Vergi oranları ve ödemesi ile ilgili detaylı bilgilere İsveç Vergi İdaresi Skatteverket'in websitesinden ulaşılması mümkündür:

<https://www.skatteverket.se/servicelankar/otherlanguages/inenglish/businessesandemployers/startingandrungaswedishbusiness/payingtaxesbusinesses.4.12815e4f14a62bc048f5395.html>

- Muhasebe Kayıtları

Faaliyetlerine başlamış tüm şirketlerin muhasebe hesaplarını Muhasebe Kanunu'na uygun olarak tutmaları gerekmektedir. Yıllık muhasebe kayıtlarının, finansal yılın sonlanmasından itibaren 7 ay içerisinde İsveç Vergi İdaresi Skatteverket'e iletilmesi gerekmektedir. Zamanında gönderilmeyen kayıtlar için cezai yaptırımlar bulunmaktadır. Yıllık muhasebe kayıtları ve denetim raporları finansal yılın sona ermesinden itibaren 11 ay içerisinde teslim edilmez ise şirketin tasfiye edilmesi riski doğmaktadır.

İsveç'teki şeffaflık kültürünün etkisini muhasebe işlemleri üzerinde de görmek mümkündür. İsveç muhasebe standartları yönetimi ile muhasebe enstitüsü standartları ve düzenlemeleri tarafsız bir çerçevede hazırlanmakta iken, kaydedilmiş bütün İsveçli firmaların IRFS (International Financing Reporting System) sistemini kullanmaları istenmektedir.

- Diğer Hükümler

Genel uygulama İsveç'te faaliyet gösteren tüm şirketlerin bir denetçisinin bulunması şeklinde iken İsveç Şirketler Kanunu'nda yapılan değişiklikle küçük şirketlere denetçi bulundurup bulundurmama konusunda seçim hakkı verilmiştir. Bununla birlikte profesyonel yeterlilik denetimlerinden geçmiş belirli bir büyüklüğe sahip şirketler, aşağıda belirtilen kriterlerden en az birine sahip ise muhasebe kayıtlarının denetlenmesi için bir denetçi ile çalışmalıdır:

- Son 2 yıl içerisinde ortalama 50 işçi istihdam etmiş şirketler.
- Menkul Kıymetler Borsasında kayıtlı şirketler.
- Şirket varlıklarının değeri son iki yılda toplam 25 milyon SEK olan şirketler.

Türkiye ile İsveç arasında 1988 tarihli Çifte Vergilendirmenin Önlenmesi Anlaşması yürürlükte bulunmaktadır.

- Vergiden Muafiyet

Yabancı tüzel kişiler İsveç'te gelir vergisinden sınırlı olarak sorumludur. Bu da İsveç'te yalnızca yerleşik bir kuruluşa atfedilebilen kârların İsveç'te vergilendirilebileceği anlamına gelmektedir. Yabancı gerçek kişilerin de sınırlı gelir vergisi yükümlülüğü bulunmaktadır. Gelir vergisinden sınırlı olarak sorumlu olan bir kişi, yalnızca İsveç'teki yerleşik bir kuruluşa atfedilebilen gelirler üzerinden vergi ödemek durumundadır.

- Diğer Vergiler

İsveç'te gelir, trafik, tüketim, çevre, çöp vergisi gibi olağan vergilere ek olarak doğumdan ölüme, evlilik, adres değişikliği, otoyol kullanımı gibi birçok ilave alan vergilendirme sistemine dahil edilmiştir.

d. Sosyal Güvenlik Uygulamaları

İsveç'te kazanca göre yüksek primlere dayalı bir sosyal güvenlik sistemi benimsenmiştir. İsveç sosyal güvenlik sistemi, ulusal temel emeklilik ve sigorta planı kapsamında, temel olarak işçi ve işverenlerin yasal katkılarından oluşmaktadır. Pek çok çalışan işverenleriyle yaptıkları anlaşmalar çerçevesinde veya bağımsız çalışanlar özel sigortalar suretiyle daha fazla ödeme yapabilmektedir. İsveç'te işverenler çalışanları adına emeklilik, sağlık sigortası ve diğer sosyal katkılardan oluşan yasal sosyal güvenlik ödemeleri gerçekleştirmektedir. Anılan ödemeler brüt maaşın % 31.42'sine denk gelmektedir. 15-18 yaşları arasındaki çalışanlar için katkı oranı % 10.21'e düşmektedir.

Çalışanlar ise genel emeklilik ödemesi suretiyle emeklilik sistemine maaşlarının veya ücretlerinin % 7'si oranında katkı sağlamaktadır. Pek çok işveren çalışanları için mesleki sigorta ve emeklilik planları da ödemektedir. Mesleki emeklilik ve sigorta planı genel olarak ek emeklilik maaşı, hayat sigortası, kaza sigortası, uzun dönemli sakatlık sigortası ve engellilik durumunda ödeme muafiyeti gibi hususları kapsamaktadır. İsveç'te işverenlerin çoğunun işçi

sendikalarıyla anılan ödemelere yönelik hükümleri de kapsayan toplu iş sözleşmeleri bulunmaktadır.

İsveç'te geçici veya sürekli iş sözleşmesi ile ya da kendi nam ve hesabına gelir getiren bir işte çalışan herkes iş kazası ve meslek hastalıkları bakımından sigortalıdır. İsveç'te sosyal güvenlik sistemi yaşlılara, çocuklu ailelere, hasta ve engellilere de mali güvence sağlamaktadır.

Sosyal sigorta sistemi bireysel temele dayanmakta olup, sistem içinde gelire dayalı yardımlar, genel yardımlar ve gelir testine dayalı yardımlar bulunmaktadır. Gelire dayalı yardımlar, örneğin kişilerin hastalık ya da evde çocuk bakımı nedeniyle çalışmalarının mümkün olmadığı durumlarda karşı karşıya kalınan gelir kaybını telafi etme amacı taşır. Genel yardımlar, tüm bireylere aynı oranda ödenen çocuk ödeneği ve evlat edinme ödeneği gibi yardımlardır. Gelir testi kapsamında ise barınma ödeneği, emekliliklere ödenen barınma desteği ve nafaka yardımı çerçevesinde ödenen ilave yardımlar bulunmaktadır. Gelire dayalı yardımların aksine bu ödenekler vergiye tabi değildir. Pek çok sosyal sigorta yardımı, tüketici fiyat endeksinde bağlı taban fiyat miktarı ile ilişkilendirilmiştir. Böylece ödenen yardımlar genel fiyat düzeyi değişikliklerine karşı korunmaktadır.

2 - Potansiyel Yatırım Alanları

20. yüzyılın başından itibaren İsveç sanayisi geleneksel sektörlerden bilişim ve teknolojinin daha çok kullanılarak, araştırma ve geliştirmenin ön planda olduğu, katma değeri daha yüksek sektörlerle geçmiştir. Bu değişim sürecinde orman, madencilik, tekstil, demir ve çelik gibi sanayi sektörleri nispeten küçülmüştür.

İsveç ekonomisinde hizmetler 2022 yılı itibariyle % 63,87 ile en büyük paya sahiptir. İsveç ekonomisinde önde gelen hizmet sektörleri olarak; Mesleki, Bilimsel, Teknik ve Yönetmelik Faaliyetler; Toptan ve Perakende Ticaret; Bilgi ve Haberleşme; Gayrimenkul Faaliyetleri; Müteahhitlik dikkat çekmektedir. İsveç 2023 yılında 112,8 milyar ABD Doları hizmet ithalatı gerçekleştirmiştir. Hizmet ithalatında başı çeken sektörler ise; Diğer İş Hizmetleri; Fikri Mülkiyet Hakkı Kullanımı; Telekomünikasyon, Bilgisayar ve Bilgi Hizmetleri; Ulaştırma; Seyahat'tir. 2022 yılında 41,3 milyar ABD Doları ile en büyük hizmet ithalatı kalemi olan Diğer İş Hizmetleri başlığı altında ise; Teknik, Ticaretle Bağlantılı ve Diğer İş Hizmetleri; Araştırma ve Geliştirme Hizmetleri; Mesleki ve Yönetim Danışmanlık Hizmetleri; Yönetim ve Halkla İlişkiler; Pazarlama ön plana çıkmaktadır.

Son dönemde hızla yükselen konut açığı, müteahhitlik sektöründe yerli ve yabancı firmalar için ciddi fırsatların doğmasına neden olmuştur. Taşımacılık (lojistik), sağlık turizmi, seyahat hizmetleri, yeme-içme (kafe-restoran) sektörleri de hizmetler alanında ülkeye ihracatta ciddi bir potansiyel arz etmektedir.

İsveç 1990'ların ortalarından itibaren önemli dış yatırım alan bir ülke olmuştur. İsveç'e geleneksel olarak telekomünikasyon, bilgi teknolojileri, sağlık hizmetleri, enerji ve toplu taşıma sektörleri daha fazla yatırım çekmişken, yakın zamanda imalat sanayii, toptan ve perakende ticaret alanlarında da artan oranda yabancı yatırım gerçekleştiği görülmektedir. İsveç'teki doğrudan yabancı yatırım stoku incelendiğinde, hizmetler sektörünün zaman içerisinde payını arttırdığı, bu çerçevede hizmetler sektörünün % 64, imalat sanayiinin ise % 36 paya sahip olduğu görülmektedir. Hizmetler sektöründeki yabancı yatırımların ağırlıklı

T.C. STOKHOLM BÜYÜKELÇİLİĞİ TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

olarak finansal hizmetler ve sigorta, gayrimenkul, perakende ve hizmetler gibi alanlara yoğunlaştığı gözükürken; imalat sanayiinde ise kimyasallar ve eczacılık ürünleri, gıda ve içecek sektörleri dikkat çekmektedir.

İsveç ekonomisinin gelişmesinde rol oynayan kilit sektörlerin başında bilişim ve telekomünikasyon sektörleri gelmektedir. Günümüzde Stokholm, yazılım ve bilişim sektöründe Silikon Vadisi'nden sonra dünyadaki en verimli ikinci teknoloji merkezi olarak adlandırılmaktadır. İsveç aynı zamanda dijital teknolojileri sürdürülebilir büyümenin, verimliliğin ve sosyal kalkınmanın güçlenmesine yönelik olarak kullanan en başarılı ülkeler arasında yer almaktadır.

Dijitalleşmenin hızlanması, yazılım geliştirmeye ve yeni veri hizmetlerine talebin artmasıyla birlikte İsveç'te ilave yazılım çözümleri ile kapasiteye ihtiyaç duyulmaktadır. Pek çok şirket yazılım geliştirmek için yeterli bilgi ve yeteneğe sahip olmadığından dış kaynak kullanma yoluna gitmektedir. Bu kapsamda, web ve mobil uygulama geliştirilmesi, bilgi teknolojileri desteği ve bakımı, oyun geliştirilmesi, bulut hizmetleri ile bilgi teknolojileri alanlarında dış kaynak kullanımı ve danışmanlığına yönelik İsveç pazarında özel bir talep mevcuttur.

Bununla birlikte, sektörün ilerlemesi, teknolojinin çeşitlendirilmesi ve geliştirilmesi için özellikle temel sanayi bölgeleri olan Stokholm, Göteborg ve Malmö'de vasıflı işgücü bulmak zorlaşmıştır. İsveç'te teknik yetenek sıkıntısının devam etmesi işverenlerin ihtiyaç duydukları insan kaynağı ve hizmetler için yurtdışına yönelmesine sebep olmaktadır. İsveç'in bilgi teknolojileri alanındaki gelişmişliği, altyapısı ve sektörün özellikle son yıllarda ortaya çıkan ihtiyaçları dikkate alındığında, bilgi teknolojileri sektöründe potansiyel yatırımları da kapsayacak şekilde ikili ilişkilerin geliştirilmesi için güçlü bir temel olduğu değerlendirilmektedir.

B - YABANCI YATIRIM MEVZUATI VE YATIRIM TEŞVİKLERİ

1 - Yabancı Yatırımlara İlişkin Ülke Mevzuatı

a. Genel

İsveç'te ekonominin herhangi bir sektöründe yabancı sermayeyi yasaklama, sınırlandırma veya şarta bağlama gibi yabancı yatırımcılar arasında ayrımcılık yapan veya bu sonucu doğuran bir yasa veya uygulama bulunmamaktadır. 1980'lerin ortalarına kadar İsveç'in yabancı sermayeye yaklaşımı oldukça kısıtlayıcı ve karmaşık mevzuat sistemiyle yönetilmekteyken, 1995 yılında AB'ye üye olmasıyla kısıtlamalar büyük ölçüde kaldırılmıştır. İsveç hükümeti ülkenin iş yaşamına ilişkin düzenleyici ortamını geliştirme ve daha fazla yabancı yatırım çekme yönünde bir dizi reform uygulayagelmiştir.

Bununla birlikte, yatırımlara ilişkin kısıtlamalar savunma ve bazı hassas sektörlerde ise devam etmektedir. Doğrudan yatırıma yönelik çeşitli pratik engeller de bulunmaktadır. Ayrımcı olmamakla birlikte pek çok faaliyet için gereken izin ve yetkilendirmeler ile müteahhitlik ve gıda perakendeciliği gibi çeşitli alanlarda birkaç çok büyük oyuncunun hakimiyeti bunlar arasında sayılabilir. Yabancı bankalar, sigorta şirketleri, aracı kuruluşlar ve mortgage kuruluşları yerel şirketlerle aynı koşullarda İsveç'te şube açabilmekle birlikte, bu da izne tabidir.

İsveç'e yatırım yapmak isteyen yabancı yatırımcılar için ülke sınırlaması bulunmamaktadır. Ancak İsveç'te şirket satın almak için hisse sahipleri başka bir ülkede bulunabilirken, genel müdür ve yönetim kurulunun yarısının EEA bölgesinde yaşamaları gerekmektedir. Şirketler Kanunu ortaklara kredi verilmesini yasaklamakla beraber, ana şirket EEA menşeliyse şirketler arası kredi verilmesi bu yasak kapsamı dışında bırakılmıştır.

Özel sektör şirket satın alımları veya birleşmeleri, Şirketler Kanunu ve Sözleşme Kanunu'na göre düzenlenirken, pay ve mal satın alımı ile ilgili ayrıca herhangi bir düzenleme bulunmamaktadır. Özel lisans alınmasını gerektiren sektörlerde, şirket sahibi mülkiyet sahibi olmayla ilgili çeşitli düzenlemeleri de takip etmelidir. Rekabet kuralları ayrıca dikkat edilmesi gereken bir diğer nokta iken, otorite şirket birleşmesini rekabete aykırı bulursa birleşmeye müdahale etme yetkisine sahiptir.

Kamu sektörü şirket birleşmeleri ve satın alımları ise Menkul Kıymetler Borsası Kanunu'na ve Şirketler Kanunu'na göre düzenlenmektedir. Düzenleyicinin ana amacı, birleşme veya satın alım sırasında pay sahiplerinin pay satışı veya pay alımı hakkında bilgilendirilmesidir. Şirketlere ait finansal verilere halka açık kaynaklardan ulaşmak mümkündür. Örnek olarak, bütün şirketler yıl sonu finansal raporlarını İsveç Firma Kayıt Ofisi Bolagsverket'e bildirmek zorundadır ve bu bilgiye satın alım yoluyla ulaşılması mümkündür (<https://www.bolagsverket.se/en/sokforetagsinformation.1909.html>).

b. Yabancı Sermayeye Yönelik Kısıtlamalar

i) Yabancıların Gayrimenkul Edinmeleri

Yabancıların İsveç'te mülk satın almaları konusunda yasal kısıtlama bulunmamaktadır. Gayrimenkul devir süreci hızlı ve kolay olmakla birlikte bir komisyoncu veya acenteden hizmet alınmasına ihtiyaç duyulmaktadır. İşlem başlangıçta bir satın alma sözleşmesinin müzakeresini içermektedir. Emlakçılar gayrimenkulü göstermek için minimum 2 gün belirlemekte ve ziyaretten sonra alıcılar teklif vermeye başlamaktadır. Satıcının ve alıcının kabul ettiği tutar üzerinden satış süreci başlamakta ve eş zamanlı olarak da tapu doğrulaması ve mülk araştırması yapılmaktadır. Alıcı ve satıcı arasında müzakere sonrası bir devir sözleşmesi imzalanmaktadır.

Tapu imzalandığı anda mülkiyet devredilir. Tapu belgesi alıcının ve satıcının kimlik bilgilerini, satın alma bedelini ve mülkün kimliğini içermelidir. Alıcı mülkü satın aldıktan sonra, alıcı veya kredi kullanılmışsa banka yeni mülkiyetin satın alma tarihinden itibaren üç ay içerisinde Tapu Siciline başvurur. Başvuru tamamlandığında başvuru sahiplerine bildirim gönderilir. Satışın Tapu Dairesine iletilmesi, işlemin kamuya açılması ve devrin devlet tarafından onaylanması ile işlem sona ermektedir. İsveç'te bir mülkü kaydettirmek için gereken prosedürü tamamlamak ortalama 14 gün sürmektedir.

ii) Yabancı Sermayeli Şirketlere Uygulanan Ayrımcılıklar

Genel olarak İsveç, yabancı yatırımcı ve hissedarlara herhangi bir kısıtlama veya dezavantaj getirmemektedir. Dolayısıyla şirket kuruluşunda ve vergi hukukunda ayrımcılık olduğu söylenemez. Çalışanların istihdamı ve işten çıkarılması için kurallar açıktır. Yargı sistemi dengelidir ve güvenli, şeffaf ve güvenilir kararlara izin verir. Rekabetçi bir kurumlar vergi sistemi mevcuttur.

Bununla birlikte, İsveç bazı durumlarda belirli kısıtlamaları korumaktadır. Bunlara örnek olarak şu hususlar gösterilebilir: i) AB dışında ikamet edenlerin muhasebe sektörüne yaptığı yatırım yüzde 25'i geçmemektedir. ii) Bir "avukat" veya avukatın faaliyetlerini yürüten bir şirket veya ortaklığa yatırım, AB dışında ikamet edenler tarafından yapılamamaktadır. iii) İkili hükümetler arası anlaşmalar aksini belirtmedikçe, yabancı işletmelerin uluslararası hava yollarına erişimi kısıtlanabilmektedir. iv) Hava taşımacılığında kabotaj ulusal havayollarına, deniz taşımacılığında ise ulusal bayrağı taşıyan gemilere ayrılmıştır. v) Savunma sanayi ve diğer hassas alanlarda yer alan şirketlerin yabancı mülkiyeti için kısıtlamalar geçerlidir. Ayrıca İsveç 1 Ocak 2020 tarihinde getirdiği bir düzenleme ile ulusal güvenliği tehdit eden mobil telsiz sağlayıcıların işletim lisanslarının reddedilmesi veya iptali konusunda İsveç Silahlı Kuvvetlerine yetki vermiştir. EEA üyesi olmayan bir ülke bankasının İsveç'te şube açabilmesi için de İsveç Bankacılık Denetim Otoritesi Finansinspektionen'den özel izin alınması gerekmektedir.

Diğer taraftan, İsveç'te kendi işini kurmak isteyen yabancı bir ülke vatandaşı için geçerli kurallar girişimcinin bir AB / EEA vatandaşı veya AB / EEA üyesi olmayan bir ülke vatandaşı olmasına bağlı olarak değişmektedir. Bir AB vatandaşı, İsveçli bir girişimci ile aynı hak ve yükümlülüklerle sahiptir. İş kurma özgürlüğü ve hizmet sunma özgürlüğü, AB iç pazarının merkezinde yer alan iki temel özgürlüktür. Bu, AB vatandaşlarının İsveç'te bir işletme yönetebileceği ve İsveçli girişimcilerle aynı hak ve yükümlülüklerle sahip olabileceği anlamına

T.C. STOKHOLM BÜYÜKELÇİLİĞİ
TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

gelir. Örneğin, şirketin kaydettirilmesi, işletme vergisi ve KDV için başvurulması ve eğer söz konusu ticari faaliyet gerektiriyorsa izin/ruhsat alınması gerekmektedir.

AB / EEA üyesi olmayan bir ülkenin vatandaşı kendi işini kurmak veya işletmek için İsveç'te üç aydan daha uzun bir süre çalışmayı planlıyorsa, oturma iznine sahip olmak durumundadır. Oturma izni için başvurular, İsveç Göçmenlik Bürosuna (Migrationsverket) yapılmaktadır:

<https://www.migrationsverket.se/English/Private-individuals.html>

Kendi işinde çalışan biri olarak, şahsın herhangi bir işverenle birlikte çalışmasına izin verilmesi için başvurunun öncelikle bulunulan ülkedeki veya başka bir ülkedeki İsveç Elçiliklerinden yapılması imkânı bulunmaktadır. AB/EEA vatandaşı olmayanlara ilişkin gerekli bütün bilgilere www.verksamt.se'nin aşağıdaki bağlantısından ulaşılabilmektedir. Bağlantıda ayrıca oturma izni başvurusunda bulunabilmek için gerekli bilgi ve belgelere de yer verilmiştir:

<https://www.verksamt.se/web/international/starting/moving-to-sweden-to-start-a-business/information-for-citizens-from-outside-eu/eea>

İsveç'te çalışma izinleri konusunda ülkelere ve mesleklere/iş kollarına göre değişebilen kurallar bulunmaktadır. Ülke bazında; AB üyesi ülkelerin, Nordik Ülkelerinin (Norveç, İzlanda, Danimarka, Finlandiya), İsveç ile ikili anlaşması olan ülkelerin (İsviçre, Avustralya, Yeni Zelanda, Güney Kore) vatandaşı olmak ile diğer üçüncü ülke vatandaşı olmak arasında önemli farklılıklar bulunmaktadır.

İsveç'te oturma ve çalışma izinlerinin değerlendirilmesi ve onayı İsveç Göçmenlik Bürosu (Migrationsverket - <https://www.migrationsverket.se/English.html>) tarafından yapılmaktadır. İsveç'te çalışma izni başvurusu, İsveç'te mukim bir şirketten iş teklifi almış olma veya kendi işini kurmaya yönelik gerekli prosedürlerin (iş planı vs.) yerine getirilmesi şartına bağlıdır. İsveç'te 3 aya kadar süren işler için oturma iznine gerek bulunmamaktadır. Bu dönem için Schengen vizesi alınmaktadır. İşin 3 aydan daha uzun süreli olması halinde çalışma izninin yanı sıra oturma izni de alınması gerekmektedir. Çalışma izinleri genelde 2 yıl sürelidir. Ancak sözleşmede öngörülen çalışma süresi daha kısa ise, çalışma izninin süresi buna göre belirlenmektedir. Bir seferde verilmek üzere düzenlenen oturma ve çalışma izinlerinin süresi en fazla 2 yıldır. 2 kere 2 yıllık uzatmadan sonra 4 yıllık kalıcı oturma iznine başvurulabilmektedir.

Çokuluslu şirketlerde çalışan ve bu görevleri nedeniyle İsveç'e sık sık gelip kısa sürelerle çalışmak durumunda olan uzmanların veya üst düzey yöneticilerin, İsveç'te toplam kalış süresi 12 ayı aşmadıkça çalışma izni almaları gerekmemekte, yalnızca giriş izni taşımaları yeterli olmaktadır. 12 ayı aşan sözleşmelerde ülkeye gelmeden önce çalışma ve oturma izni düzenlenmektedir. Intra-Corporate Transfer (ICT) izni olarak adlandırılan bu tip sözleşmelerle diğer ülkelere yapılan görevlendirmelerde her yıl yenilenmek kaydıyla 3 yıla kadar oturma düzenlenmektedir:

<https://www.migrationsverket.se/English/Private-individuals/Working-in-Sweden/Employed/Special-rules-for-certain-occupations-and-citizens-of-certain-countries/ICT-permit.html>

İsveç'te geçici süreyle çalışmaya gelen kişiler, işverenleri şayet geldikleri ülkeden faaliyetlerini sürdürüyorsa, İsveç'te bir takvim yılı içerisinde 183 güne kadar herhangi bir gelir vergisi ödemediği çalışabilmektedir. Firmanın İsveç'te sabit bir birimi var ve geçici süreyle (6 aya kadar) eleman istihdam ediyorsa, % 25 oranındaki özel gelir vergisi uygulamasına

başvurabilmektedir. 6 aydan daha uzun süreli çalıştırılan kişiler ise İsveçli bir vatandaş gibi vergi mükellefi sayılmakta olup % 30 civarı vergi ödemek ile yükümlüdür. İsveç'e projede çalışması için geçici süreyle eleman gönderen firmalar genellikle çalışanları için sosyal güvenlik ödemesi yapmak zorunda değildir. Bununla birlikte İsveç'e geçici olarak çalışmaya gelen kişi AB/EEA vatandaşı değil ise herhangi bir başka ülkenin sosyal güvenlik sistemine kayıtlı olduğunu göstermesi gerekmektedir.

2 - Yatırım Teşvik Mevzuatı:

İşletmelerin iklim emisyonlarını düşürmekten çalışanların vergi indirimine kadar İsveç'te yatırım yapmayı düşünen firmalara bölgesel bazda veya ülke çapında çeşitli destekler sağlanmaktadır. İsveç'te şirket kurmak isteyen veya işini büyütmek isteyen şirketler bu desteklere başvurabilmektedir. İsveç sürdürülebilir kuruluşlar için ulusal çapta öncü yeşil teşvikler geliştirme, global olarak Ar-Ge çalışmaları yoğun uluslar arasında yer alma ve cömert Ar-Ge teşvikleri sağlama, uluslararası uzmanlık için son derece rekabetçi vergi koşulları ve vergi indirimi şemaları sunma konusunda kendisini farklı bir noktada konumlandırmaktadır.

Sürdürülebilirlik teşvikleri konusunda İsveç'te yeşil sanayi atılımı ile çevre atılımı programları mevcuttur. Yeşil sanayi atılımı sınıai operasyonlarda emisyonu düşürmeye yönelik teknoloji değişimini ve inovasyonu mümkün kılmayı amaçlarken, çevre atılımı programı ise enerji işbirliğini teşvik etmekte ve şirketlere İsveç'te karbondioksit ayak izini düşürmeye yönelik kolay ulaşılabilir hibeler sunmaktadır. Yeşil sanayi atılımında hibe oranı proje türüne göre % 25 ile % 100 arasında değişirken, çevre atılımında bu oran yatırım maliyetinin % 70'ine kadar çıkabilmektedir.

Farklı iş alanlarında çeşitli programlarla şirketler Ar-Ge odaklı faaliyetlerine yönelik olarak İsveç İnovasyon Ajansı Vinnova'dan <https://www.vinnova.se/en/> çeşitli hibeler alabilmektedir.

İsveç'te ayrıca bölgesel teşvikler de sağlanmaktadır. Bölgesel kalkınma alanlarında yeni kuruluşlar kurmak isteyen firmalar yatırımlarını ve işgücü maliyetlerini kısmi olarak finanse etmek üzere hibelere başvurabilmektedir. Hibelerden yararlanabilmek için yatırımın büyüme odaklı olması, şirketin ve bölgenin sürdürülebilir kalkınmasına katkı sağlaması gerekmektedir. Bu teşviklerden yararlanabilmek için şirketin İsveç'in kuzeyinde bulunan 3 gelişim bölgesinden birinde yer alması gerekmektedir. Şirketler azami olarak onaylanan yatırımın % 40'ı kadar destek alabilmekte olup, destek oranı yatırım yapılan bölgeye ve şirketin büyüklüğüne göre değişiklik göstermektedir. Ayrıca Norrbotten, Västerbotten, Jämtland ve Väasternorrland bölgelerinde faaliyet gösteren firmalara lojistik maliyet dezavantajlarını gidermek üzere, lojistik maliyetin % 5-45'i oranında hibe sağlanmaktadır.

Anılan teşviklere ilave olarak vergi teşvikleri de uygulanmaktadır. Ar-Ge faaliyetlerini özendirmek üzere İsveç'in uygulamakta olduğu teşvik aylık işgücü maliyetlerini doğrudan düşürmektedir. Ar-Ge vergi indirimi kolay ulaşılabilir olup ön yeterlik gerektirmemekte ancak Ar-Ge faaliyetlerinin yeni bilgi yaratılmasına yönelik ticari bir amaçla gerçekleştirilmesi şartı bulunmaktadır. Süre, sanayi dalı, şirket büyüklüğü ve lokasyon konusunda herhangi bir sınırlama bulunmamaktadır. Maaşın % 9,59'u yasal işveren payından, % 10'u ise maaş bordrosu katkısından düşülmektedir.

T.C. STOKHOLM BÜYÜKELÇİLİĞİ
TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

Şirketlere ayrıca üst düzey uluslararası uzmanları çekebilmelerine yardımcı olmak üzere vergi indirimini şemaları da sağlanmaktadır. Belirli iş tahsisi, eğitim ve ücret seviyesi olan yabancı vatandaşlar İsveç'teki gelirleri için vergi indiriminden yararlanabilmektedir. Teşvik gerek çalışanın kişisel gelir vergisi gerekse işveren katkısından düşülerek uygulanmaktadır: <https://www.business-sweden.com/globalassets/services/learning-center/establishment-guides/tax-relief-for-key-foreign-employees.pdf>

Ayrıca uzun bir süredir çalışmayan veya İsveç'e yeni gelenlerin istihdamına yönelik işe yeni başlama programı; İsveç ihracat kredi sisteminden yararlanma ve yeni kurulmuş şirketler için risk sermayesi veya diğer fonlar gibi destekler de bulunmaktadır. İsveç'in teşvik rehberine aşağıdaki linkten ulaşılması mümkündür:

<https://www.business-sweden.com/contentassets/41249a64a04e4309b7637b00c526eef8/incentives-guide.pdf>

İsveç yabancı yatırımcıların korunmasını da içeren, aralarında Türkiye'nin de bulunduğu 70'in üzerinde ülke ile ikili yatırım anlaşmaları imzalamıştır. Sözleşmelerin ve ülkelerin listesine aşağıdaki linkten ulaşılması mümkündür:

<https://investmentpolicy.unctad.org/international-investment-agreements/countries/202/sweden?type=bits>

C - İSVEÇ KRALLIĞI'NDAKİ TÜRK YATIRIMLARI

1 - Önde Gelen Yatırımlar ve Sektörler Hakkında Bilgilendirme

İsveç'te yaklaşık 73.000 vatandaşımız yaşamaktadır. Ancak Türk vatandaşlığı bulunmayanlar da dahil olmak üzere, ülkemizden gelip İsveç'e yerleşen kişilerin sayısının yaklaşık 150.000 olduğu düşünülmektedir. İsveç'e uzun yıllar önce göç ederek yerleşen vatandaşlarımız arasında geleneksel olarak restoran işletmeciliği, gıda ticareti ve perakendeciliği gibi alanlarda faaliyet gösteren pek çok kişi bulunmaktadır. Anılan vatandaşlarımız tarafından İsveç'te kurulan şirketlerin yanı sıra son dönemlerde ülkemizde faaliyet gösteren şirketlerin İsveç'te iş ve yatırımları da dikkat çekmektedir.

İsveç'te Yıldırım Holding önde gelen Türk yatırımcıları arasında yer almaktadır. Yıldırım Holding'in İsveç'e ilgisi ilk olarak madencilik alanında Vargön Alloys AB firmasının satın alınmasıyla başlamıştır. Dünyadaki en eski ferroaloy üreticilerinden olan ve 1874 yılında İsveç'in Vargön bölgesinde kurulan Vargön Alloys AB firmasını Yıldırım Holding 2008 yılında satın almıştır.

Müteakiben Yıldırım Holding bünyesinde yer alan Yılport tarafından bölgeye ilgi duyulmuştur. 2014 yılında Norveç'in en büyük konteyner terminali olan Oslo Limanı ile İsveç'in en büyük üçüncü konteyner terminali olan Gävle Konteyner Terminali'nin işletmesi Yılport tarafından satın alınmıştır. Yılport tarafından Gävle Terminaline 100 milyon ABD Doları tutarında ilave bir yatırım yapılmış olup, genişlemeyle birlikte terminal kapasitesi yıllık 250.000 TEU'dan 600.000 TEU'ya çıkarılmıştır. 18 Mayıs 2022 tarihinde açılış töreni gerçekleştirilen limandaki inşaat işleri yine Yıldırım Holding bünyesinde bu amaçla İsveç'te kurulan bir şirket tarafından yapılmıştır. Gävle Limanında kuru yük terminali de bulunmakta, Gävle terminalinin yanı sıra intermodal bir terminal olan Stokholm Kombine Terminali de şirket tarafından işletilmektedir.

Mal ticaretinin yanı sıra hizmet ticareti de ülke ekonomimiz açısından büyük önem taşımakta olup, yurtdışı müteahhitlik hizmetleri Türkiye'nin hizmet ihracatına en fazla katkı sağlayan sektörler arasında yer almaktadır. Gülermak Ağır Sanayi İnşaat ve Taahhüt AŞ. tarafından halihazırda İsveç'te AGN konsorsiyumu altında Göteborg şehrinde Batı Bağlantısı E03 Kvarnberget ve müstakil olarak Stokholm şehrinde KG40 Kistagrenen Tramvayı projeleri yürütülmektedir. Göteborg şehrinde Gülermak'ın da içinde yer aldığı AGN konsorsiyumu tarafından üstlenilen Batı Bağlantısı E04 Haga projesi ise Ocak 2023 tarihinde İsveç Ulaştırma İdaresi tarafından iptal edilmiştir.

Diğer taraftan, Gemkom Makina İmalat Taahhüt San. ve Tic. A.Ş., H2 Green Steel tarafından İsveç'in Boden şehrinde kurulacak ve karbonsuz çelik üretecek DRP çelik fabrikasının mekanik, elektrik ve sıhhi tesisat (MEP) kurulumu ile bir takım inşaat işlerini üstlenmiştir. 32 ay sürmesi beklenen taahhüt işine Gemkom tarafından 8 Nisan 2024 tarihinde başlanması ve projenin 30 Eylül 2026 tarihinde tamamlanması öngörülmektedir.

Özellikle İsveç'in NATO üyeliği sonrasında yönelik ortaya çıkacak ihtiyaç da dikkate alındığında, İsveç'e yönelik müteahhitlik ve teknik müşavirlik ihracatımızın arttırılmasına yönelik girişimlere ağırlık verilmesinde fayda görülmektedir.

İsveç yapı piyasası 70 milyar dolarlık bir iş hacmine sahip olup, bunun 19 milyar dolarlık kısmını müteahhitlik piyasası oluşturmaktadır. İsveç müteahhitlik piyasası yıllar içerisinde istikrarlı bir şekilde büyüme eğilimi göstermesine karşın, ekonomik durgunluğun, enflasyon ve faiz oranlarındaki artışların etkisiyle 2023 yılında sektörde daralma yaşanmıştır. İsveç'te son yıllarda hükümet tarafından özellikle altyapı yatırımlarına ciddi kaynak aktarılmış olup, İsveç'te yeterli kapasite olmaması nedeniyle İsveç yetkili kuruluşları tarafından İsveç'e gelmeleri konusunda Türk müteahhitlerin desteklendiği ifade edilmektedir. İsveç kurum ve kuruluşları tarafından, üstlenilen projelerde belirli miktarda İsveç mal ve hizmetlerinin kullanılması koşuluyla Türk müteahhitlerinin üçüncü ülkelerdeki bazı projelerine finansman da sağlanmaktadır.

2- Türk Yatırımcıların Karşılaştıkları Sorunlar

Ülkemiz ile İsveç (AB) arasındaki mal ticareti, AB Ortaklık Hukuku (İlgili Ortaklık Konseyi Kararları) ve Türkiye-AB Gümrük Birliği (GB) düzenlemesi ile tesis edilen tercihli rejimler çerçevesinde gerçekleşmektedir. Bu itibarla, ülkemizden İsveç'e ihracatta, AB pazarına girişte yaşanan genel sorunların haricinde, İsveç'ten kaynaklanan önemli bir yapısal sorun veya teknik engel bulunmamaktadır.

Bununla birlikte, İsveç'ten ülkemize/ülkemizden İsveç'e para transferi konusunda yaşanan sıkıntılar iş insanlarımızı etkilemekte, iş insanlarımız ayrıca İsveç'te şirket kuruluşu için gerekli olan banka hesabı açma sürecinde de zorluklarla karşılaşmaktadır. Ülkemiz tarafından ikili platformlarda müteahhit defalar gündeme getirilen sorunla ilgili olarak İsveç'te faaliyet gösteren en büyük bankalar olan SEB, Swedbank, Nordea ve Handelsbanken yetkilileri ile gerçekleştirilen görüşmelerde bankalar; yasal yükümlülükler çerçevesinde mevcut Kara Parayla Mücadele ve Müşterini Tanı gerekliliklerine uygun hareket etmeleri gerektiğini, Türkiye'ye özel kısıtlayıcı politikalarının bulunmadığını belirtmişlerdir. Bununla birlikte, bazı bankaların Türkiye'yi diğer pek çok ülkeyle birlikte, yüksek riskli ülke olarak kabul etmesi nedeniyle gerek para transferleri gerekse Türk şirketlerinin İsveç'te banka hesabı açma sürecinde ilave zorluklar yaşanmaktadır. Konu hakkında gerek İsveç bankaları gerekse İsveç kurumları nezdinde girişimlere devam edilmektedir. Ülkemizin OECD Mali Eylem Görev Gücünün gri listesinden çıkarılmasına yönelik atılmakta olan adımların bu alanda olumlu katkı sağlayabileceği değerlendirilmektedir.

İsveç'te faaliyet ve yatırım yapmak isteyen firmalarımızın karşılaştığı bir diğer önemli sıkıntı ise müteahhitlik faaliyetleri ile ilgili olarak yaşanmaktadır. Firmalarımızın İsveç'teki önemli altyapı, metro, tünel projeleriyle ilgilenmelerine ve ihalelere katılmalarına karşın, özellikle son dönemde İsveç Trafik İdaresi'nin (Trafikverket) metro yapımı ve tünel inşası gibi bazı ihalelerinde ülkeler arasında Genel Güvenlik Anlaşmasının mevcudiyetini şart koşması nedeniyle firmalarımızın verdikleri teklifler kabul edilmemekte ve firmalarımız ihale dışında kalmaktadır. Söz konusu durum firmalarımızın İsveç pazarına girme ve pazarda yeni projeler alma imkânlarını olumsuz etkilemektedir. Konu ülkemiz tarafından İsveç ile gerçekleştirilen temas ve görüşmelerde gündeme getirilmektedir.

Müteahhitlik hizmetleri ihracatımız açısından önem taşımakla birlikte daha genel mahiyetteki bir diğer sorun ise çalışma ve oturma izinleri ile ilgili olarak yaşanmaktadır. Proje şirketi tarafından istihdam edilen işçi, teknisyen, mühendis ve yöneticilerin AB / EEA ülke vatandaşı veya oturma iznine sahip olması durumunda hizmetlerin serbest dolaşımı kuralı çerçevesinde İsveç'te çalışmasının önünde bir engel bulunmamaktadır. AB / EEA üyesi olmayan ülkelerin

vatandaşları için oturma ve çalışma izni gerekmekte olup, anılan izinlerin alınması sürecinde bazı durumlarda çeşitli sıkıntılar yaşanabilmektedir.

D - İSVEÇ KRALLIĞI'NDA DİĞER ÜLKELERİN YATIRIMLARI

İsveç çok dilli ve nitelikli işgücü, yüksek satın alma gücü, yeni teknolojilerin ve yenilikçiliğin ön saflarında yer alan ekonomisi ve avantajlı vergi rejimi nedeniyle yabancı yatırımcılara yüksek düzeyde hitap etmekte ve ülkeye gelen yatırım miktarını arttırmaktadır. Pek çok İsveç şirketi zaman içerisinde yabancılar tarafından satın alınmış olup, İsveç'te halihazırda yaklaşık 15.000 yabancı şirkette 750.000 kişi istihdam edilmektedir.

İsveç'te doğrudan yabancı yatırım stoku incelendiğinde, hizmetler sektörünün % 64, imalat sanayiinin ise % 36 paya sahip olduğu görülmektedir. Hizmetler sektöründeki yabancı yatırımların ağırlıklı olarak finansal hizmetler ve sigorta; yasal, mesleki, bilimsel ve teknik faaliyetler; gayrimenkul; toptan ve perakende ticaret; enerji ve geri dönüşüm gibi alanlara yoğunlaştığı gözükürken; imalat sanayiinde ise petrol, kimyasallar, kauçuk ve plastik ürünleri; ahşap ve basım-yayın; metal ve mekanik ürünler ile ulaştırma sanayii dikkat çekmektedir.

İsveç İstatistik Kurumu verilerine göre İsveç'e 2021 yılında 21,5 milyar ABD Doları, 2022 yılında 46,2 milyar ABD Doları, 2023 yılında ise 29,4 milyar ABD Doları tutarında doğrudan yabancı yatırım yapılmıştır. İsveç'teki doğrudan yabancı yatırım stoğu ise 2021 yılında 451,1 milyar ABD Doları, 2022 yılında ise 412,3 milyar ABD Doları olarak gerçekleşmiştir.

2022 yılında İsveç'teki doğrudan yabancı yatırım stokunun % 86,4'ünün Avrupa ülkelerinden gelen yatırımlar olduğu görülürken AB 27'nin payı % 60, Nordik ülkelerinin payı ise % 20 olmuştur. Yatırım stokundan Kuzey ve Orta Amerika şirketleri % 8,4 Asya şirketleri ise % 5 pay almıştır.

Ülke bazında doğrudan yabancı yatırım varlıkları incelendiğinde, Lüksemburg 2022 yılında liderliği Birleşik Krallık'tan geri almış olup, bu iki ülkeyi sırasıyla Hollanda, Norveç, Almanya, ABD ve Finlandiya takip etmiştir.

E - YATIRIMCILAR İÇİN YARARLI BİLGİLER

1 - Faydalı Linkler:

- İsveç, iş yapma ve iş kültürü hakkında genel bilgilere <https://sweden.se/>
- Girişimcilik ve İsveç'te iş yapmakla ilgili teknik bilgilere <https://www.verksamt.se/web/international>
- Vergilendirmeye ilgili bilgilere <https://www.skatteverket.se/servicelankar/otherlanguages/inenglish.4.12815e4f14a62bc048f4edc.html>
- Firma tescili ile ilgili bilgilere <https://bolagsverket.se/en>
- İsveç'te kurulu şirketler hakkında bilgiye <https://foretagsinfo.bolagsverket.se/sok-foretagsinformation-web/foretag>
- İsveç'te oturma ve çalışma izniyle ilgili bilgilere <https://www.migrationsverket.se/English/Startpage.html>
- İsveç'te ticaret verilerine ve ana tedarikçi ülkelere ilişkin bilgilere <https://www.scb.se/en/finding-statistics/statistics-by-subject-area/trade-in-goods-and-services/foreign-trade/foreign-trade---exports-and-imports-of-goods/>
- Kamu ihalelerine ilişkin mevzuat hakkında bilgiye <https://www.government.se/government-policy/central-government-administration/public-procurement---how-it-works-in-sweden/>
- İsveç'te düzenlenen ihaleler hakkında bilgiye <https://www.upphandlingsmyndigheten.se/en/>
<https://ted.europa.eu/en/>
<https://www.upphandlingsmyndigheten.se/hitta-lov-uppdrag/?query=&fetch=10>
<https://info.e-avrop.com/>
<https://www.pabliq.se/>
<https://kommersannonns.se/>
<https://www.opic.com/>
- Yabancı yatırımcılara sağlanan teşviklerle ilgili bilgilere <https://www.business-sweden.com/contentassets/41249a64a04e4309b7637b00c526eef8/incentives-guide.pdf>
- İsveç yatırım teşvik ajansı tarafından sağlanan bilgi ve hizmetlere <https://www.business-sweden.com/>
- İsveç sosyal güvenlik sistemi ile ilgili bilgilere <https://www.business-sweden.com/globalassets/the-swedish-social-security-system-2022-publ.pdf>
- İnovasyonla ilgili bilgilere ve sağlanan desteklere <https://www.vinnova.se/en/>
- İsveç'te düzenlenen fuarların listesine <https://www.allamassor.se/>
- Ülkenin resmî tatilleri ile ilgili bilgilere <https://publicholidays.se/>

linklerinden ulaşılması mümkündür.

2 – Türkçe Hizmet Verebilecek Hukuki ve Mali Danışmanlık Şirket ve Bürolarına İlişkin Bilgiler

Hukuk Büroları

Demirel, Ferid

E-posta: inbox@fylgia.se

Telefon: 08-442 53 00

Faks: 08-442 53 15

Web sitesi: <http://www.fylgia.se>

Adres: Nybrogatan 11, 5 tr 102 04 STOKHOLM

Isac, Özcan

E-posta: Isac@Ozcan.se

Telefon: 070-0121657

STOKHOLM

Kutlu, Sadık

E-posta: sadik@guardadvokater.se

Telefon: 08-20 14 40

Faks: 08-20 14 41

Web sitesi: <https://guardadvokater.se/>

Adres: Kungsgatan 29, 5 tr 111 56 STOKHOLM

Toutoungue Aksöz, Melissa

E-posta: melissa@advokatmta.se

Telefon: 08-24 29 90

Faks: 08-652 25 66

Web sitesi: <http://www.advokatmta.se>

Adres: Kungsholmstorg 16 STOKHOLM

Muhasebe Firmaları

Bozkurt, Uğur

U.B. Redovisningsbyrå AB

E-posta: ugur@ubredovisning.se

Telefon: 08-400 200 12

Web sitesi: <https://www.ubredovisning.se/lang-EN>

Çoksürer, Ersin

Haninge Redovisning AB

E-posta: info@haningeredovisning.se

Telefon: 073-970 49 44

Ekici, Ayan

Melitea AB

E-posta: ayan.ekici@melitea.se

Telefon: 08-550 026 55

Web sitesi: <https://www.melitea.se/>

**T.C. STOKHOLM BÜYÜKELÇİLİĞİ
TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ**

Hamurcu, Resul

E-posta: resul.hamurcu@mtrevision.se

Telefon: 08-462 67 10

Web sitesi: <https://www.mtrevision.se/>

***Not:** Söz konusu liste firmalarımıza ve iş insanlarımıza yardımcı olmak amacıyla hazırlanmış olup, İsveç'te faaliyet gösteren ve Türkçe hizmet verebilecek tüm hukuki ve mali danışmanlık şirket ve bürolarını kapsamamaktadır. Müşavirliğimizle irtibata geçen şirket ve bürolar alfabetik olarak sıralanmıştır. Oluşabilecek herhangi bir ihtilaf durumundan Müşavirliğimiz sorumlu değildir.*